

КЕЙС-МЕТОД ЯК ЗАСІБ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОГО СТАНДАРТУ ОСВІТИ У НАВЧАННІ ГЕОГРАФІЇ

Основною особливістю нового Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти є орієнтація вимог до підготовки випускників загальноосвітніх навчальних закладів на досягнення предметних та ключових компетентностей.

Реалізувати компетентісно орієнтовану освіту можна за умови, якщо навчально-виховний процес у школі буде «спрямовано на розвиток активності, самостійності, творчих можливостей кожного школяра, оскільки суспільство потребує особистостей, здатних свідомо діяти, приймати власні рішення, швидко адаптуватися до змін» [1]. Освітня компетентність як рівень розвитку особистості учня є показником, насамперед, якісного опанування змісту освіти.

Через зміст шкільної географічної освіти відбувається підготовка особистості до життя, поведінки в суспільстві та природі. Знання з географії є основою для практичної діяльності учнів, а вміння – основою для формування ключових компетентностей [2].

Одним з засобів розв'язання проголошених Державним стандартом завдань з модернізації шкільної освіти є *кейс-метод*.

У перекладі з англійської кейс – це «випадок». З методичної точки зору кейс – це спеціально підготовлений навчальний матеріал, що містить структурований опис життєвої ситуації, пов'язаної з проблемою, яка потребує індивідуального або групового розв'язку. Кейс-метод (або метод конкретних ситуацій, аналіз ситуацій, кейс-стаді) – це засіб активного проблемно-ситуаційного аналізу, що ґрунтується на навчанні шляхом розв'язування задач-ситуацій (кейсів). Головне його призначення – не надання готових знань, а розвиток в учнів здатності розв'язувати проблеми і знаходити їх рішення самостійно. Ефективність використання кейс-методу, на думку педагогів-практиків, досягається саме за умови поєднання інноваційного та традиційного методів навчання. Цей зв'язок сприяє формуванню нормативних, базових знань в учнів, які перевіряються та закріплюються практикою, пошуком, дискусією і забезпечують розвиток комплексу аналітичних, творчих, соціальних, комунікативних навичок особистості [3,4,5].

Структура кейсу

1. *Сюжетна частина*: ситуація-випадок, проблема, історія з реального життя; контекст ситуації: хронологічний, історичний, особливості дії або учасників ситуації; коментарі до ситуації.
2. *Методична частина*: запитання та завдання для роботи з кейсом.
3. *Інформаційна частина*: додатки.

Вимоги до змісту кейсу:

- кейси повинні бути правдивими, реалістичними, але не обтяженими деталями; за тематикою пов'язаними з матеріалом, що вивчається;
- кейси мають передбачати розгляд проблем, з якими зазвичай стикаються люди в конкретних умовах; матеріалом для створення кейсу можуть бути проблемні реальні ситуації, цікаві історичні факти, літературні та медіа матеріали;
- кейси мають загострювати інтерес учнів до питань, які є важливими для них, підкреслювати їх значущість і необхідність вирішення;

– кейси повинні вдосконалювати практичні навички; спрямовувати учнів на пошук відповідних шляхів, можливих реакцій на різноманітні ситуації, на використання специфічних інструментів і понять;

– кейси можуть бути представленими на паперовому носії, а також у мультимедійному або відео-форматі. Обсяг кейсів – від кількох речень до кількох сторінок.

Організаційно-методичні засади кейс-методу забезпечує функціонально-діяльнісна модель, що відображає закономірності пізнавально-творчого процесу та функціонування проблемної ситуації (табл. 1) [5].

Таблиця 1. Функціонально-діяльнісна модель кейс-методу

Етапи роботи з кейсом	Зміст діяльності на кожному етапі
Підготовчий	Створення кейсу, підбір запитань для його аналізу; підготовка інформаційного та методичного забезпечення роботи з кейсом.
Організаційний	Об'єднання учнів у групи (по 4-5 учнів). Ознайомлення учнів з матеріалами кейсу.
Установно-мотиваційний	Постановка мети та конкретизація завдань кейсу.
Навчально-діяльнісний	Первинне обговорення проблеми кейсу в групах. Вироблення групового рішення проблеми.
Узагальнювально-підсумковий	Спільне обговорення результатів учнями всього класу, підведення підсумків, оцінювання.

Зміст кейсу залежить від його типу. За однією із класифікацій у відповідності зі змістом і ступенем впливу на учня кейси поділяються на:

- практичні;
- навчальні;
- науково-дослідні.

Основним завданням *практичного кейсу* є застосування учнями набутих знань для розв'язання життєвої ситуації, формування навичок поведінки в даній ситуації та розвитку здатності до реальної професійної діяльності. Наведемо приклади практичних кейсів на уроках географії.

Тема «Гідросфера» (6 клас)

Отримавши путівку в дитячий табір відпочинку на узбережжі Чорного моря, Андрійко та Марічка запланували собі безліч розваг, які на Сумщині здійснити неможливо. Так, з часом діти помітили, що в дощову погоду на морі виникають хвилі, а в тиху погоду їх майже немає.

– Андрійко, давай підемо купатися, коли почнеться дощ, і покатаємося на хвилях. Це так цікаво! – запропонувала Марічка.

Але, коли вони звернулися до виховательки Олени Сергіївни з проханням повести їх купатися в морі в дощову погоду, вона пояснила, що це категорично забороняється. А щоб зрозуміти причину заборони, Олена Сергіївна запропонувала дітям звернутися до Інтернет-мережі і підготувати виступ для всіх дітей загону за таким планом:

1. Чому небезпечно купатися в морі в дощову погоду?
2. Якої висоти бувають хвилі?
3. Де на земній кулі утворюються найвищі хвилі?

Запитання. Що могли під час виступу розповісти своїм товаришам Андрійко і Марічка?

Тема «Антарктида» (7 клас)

Збираючись у подорож до Антарктиди, туристи вивчили особливості клімату цього суворого материка і з'ясували, що будівництво споруд, у тому числі і туристичних баз, відбувається з урахуванням вітрів, які дмуть на материку.

Запитання

1. Які вітри і звідки дмуть в Антарктиді?
2. Що, окрім холодного морозного повітря, переносять ці вітри?
3. Які особливості будівництва споруд, зокрема будинків наукових станцій, туристичних баз, в Антарктиді?

Тема «Металургійна промисловість» (9 клас)

Ви – молодий інженер-технолог металургійного комбінату. Вам потрібно оцінити доцільність одного з двох способів виплавки сталі: мартенівського чи електричного на підприємстві, на якому представлені всі основні металургійні виробництва.

Завдання

1. Порівняйте собівартість мартенівської сталі та електросталі.
2. Визначте, у яких печах слід виплавляти високоякісні конструкційні сталі, інструментальні сталі та сплави спеціального призначення.
3. Запропонуйте власні заходи щодо зменшення матеріаломісткості й енергоємності підприємств чорної металургії.

Тема «Сільське господарство» (9 клас)

Ви як фермер плануєте розвивати рослинництво на одній із територій країни, але знаєте, що умови для ведення сільського господарства в ній різні: на півночі України, в Поліссі, зволоження надмірне. Далі на південь і схід поширюється слабо посушлива і посушлива зони, де для одержання високих врожаїв сільськогосподарських культур необхідне зрошування земель.

Завдання

1. Обчисліть значення коефіцієнта зволоження для міст Рівного і Дніпра, якщо середньорічна кількість опадів у них становить відповідно 700 і 500 мм, а середньорічна випаровуваність – 650 (у Рівному) і 800 мм (у Дніпрі).
2. Встановіть, який тип зволоження характерний для території кожного міста.
3. Визначіть сільськогосподарські культури, які можна вирощувати у Рівненській та Дніпровській областях, враховуючи коефіцієнт зволоження?

Навчальний кейс, на відміну від практичного, не обов'язково відображає реальність життя. Головними у такому кейсі є навчальні та виховні задачі, що допускають елемент умовності описаної ситуації. Наприклад.

Тема «Опади» (6 клас)

Софійка розповіла однокласникам, що, відпочиваючи на канікулах у бабусі, вона була свідком страшної зливи. Під час зливи випав град розміром з куряче яйце. А коли її дідусь розпиляв навпіл найбільшу градину, вона побачила дивну картинку.

– А я уявляю, що побачила Софійка, і можу навіть пояснити

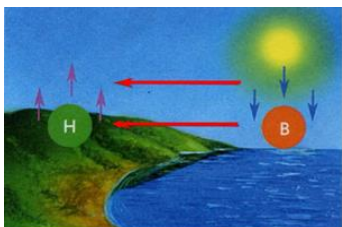
побачене, – сказав Тарасик. – Але мене дивує, чому іноді випадає такий великий град?

– Я знаю, чому, бо нам про це розповідала вчителька географії, – промовила Марічка.

Запитання

1. Що здивувало Софійку, коли дідусь розпиляв градину?
2. Як Тарасик пояснив дітям походження дива, яке побачила Софійка у градині?
3. Що дізналася Марічка на уроці географії про те, чому іноді випадає такий великий град?

Тема «Вітер» (6 клас)

Під час відпочинку на узбережжі Чорного моря між Марічкою та Андрійком виникла суперечка. Марічка стверджувала, що у жаркий сонячний день на березі моря прохолодніше, ніж у ночі, тому днем перебувати біля моря комфортніше. Андрійко заперечив Марічці: «Ні, Марічко, в ночі прохолодніше, адже сонечко не світить. Тому краще ходити до моря в ночі, а днем відсипатися».

Запитання, Хто з дітлахів правий, Марічка чи Андрійко? Надайте обґрунтовану відповідь.

Тема «Літосфера» (6 клас)

Під час вивчення теми «Літосфера» учні дізналися, що шведські і норвезькі рибалки споконвіку прив'язують свої човни до закріплених на березі металевих кілець. Проте, у дітей виник подив, що у багатьох місцях такі кільця розміщені на висоті 2-6 м над рівнем моря.

– Я можу пояснити це, – сказав Олег. – Але мені цікаво, де ще, крім Скандинавського півострова, зустрічається це явище?

– Я знаю де, бо про це я дізналася з телепередачі «Орел і Решка», – промовила Ярослава.

Запитання

1. Чому в дітей виникло здивування відносно висоти закріплення на березі металевих кілець?
2. Свідченням чого є таке розміщення кілець?
3. Що дізналася Ярослава з телепередачі «Орел і Решка», де таке явище зустрічається, крім Скандинавського півострова?

Тема «Тихий океан» (7 клас)

Англійські сестра і брат Джейн і Піт – близнюки. Коли їм виповнилося 7 років, вони разом з батьками відправилися у Сполучені Штати Америки. В аеропорту під час перевірки їхніх документів у службовців виникла підозра у шахрайстві, бо дати народження у близнюків були різними: Піт народився 1 березня, а Джейн – 28 лютого. Але батьки пояснили, як це трапилося, і зняли з себе підозру.

Запитання. Як батьки Джейн і Піта пояснили причину різних дат народження дітей-близнюків?

Додаткова інформація. Міжнародна Лінія зміни дат – умовна лінія на поверхні Землі навпроти Гринвіцького меридіана, при перетині якої дата змінюється на один день вперед або назад. Приблизно пролягаючи вздовж 180°

довготи, з відхиленнями для проходження повз деякі території та групи островів, вона здебільшого відповідає межі, що розділяє часові пояси UTC+12 та UTC-12. При перетині Міжнародної Лінії зміни дат з заходу на схід, дата змінюється на один день або 24 години назад, а при перетині зі сходу на захід – на один день або 24 години вперед.

Відповідь. Під час пологів мама близнюків пливла на кораблі по Атлантичному океану в Сполучені Штати Америки. Старший близнюк Піт народився першим на початку дня 1 березня. Потім корабель перетнув лінію зміни дат, і Джейн, молодший близнюк, народилась 28-го лютого. Таким чином, молодший близнюк святкує свій день народження за один день до свого старшого брата (за два дні до свого старшого брата тільки у високосний рік, коли є 29 лютого).

Необов'язковість реальності ситуації характерна й для науково-дослідних кейсів. Основне завдання такого кейсу зводиться до формування в учнів навичок наукового дослідження. Домінування в кейсі дослідницької функції дозволяє використовувати його в учнівському проектуванні.

Тема «Гідросфера» (6 клас)

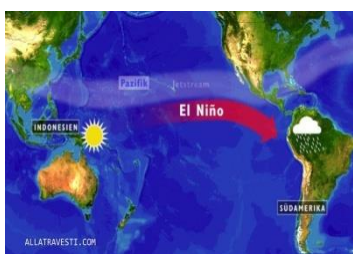

Учні 6 класу після уроку географії на перерві продовжили дискусію на тему «Айсберг – це красиво чи небезпечно?» «Айсберги – це прекрасні об'єкти для вивчення та спостереження», – стверджувала Марічка. «А для океанських кораблів вони представляють величезну небезпеку», – впевнено стояв на своєму Андрійко. Класний керівник Ольга Петрівна, учитель історії, у підтвердження його слів навела факт: «Одна з найжахливіших морських катастроф відбулася в ніч 14 квітня 1912 року, коли «Титанік» зіткнувся з айсбергом. Внаслідок цього загинуло 1513 людей».

Завдання. Щоб визначити, хто правий у цій дискусії, підготуйте відповіді на запитання:

- Що таке айсберг?
- Як утворюються айсберги, до яких широт їх можна зустріти?
- Чи можливе господарське використання айсбергів? Якщо так, то яким чином?
- Яку небезпеку таять у собі айсберги?

Тема «Тихий океан» (7 клас)

Після перегляду телепередачі Жака-Іва Кусто про дослідження течії Ель-Ніньйо у Тихому океані двоє товаришів почали обговорювати побачене, ділитися враженнями. Андрійко схвильовано малював картини уявного купання у теплих водах Тихого океану, радісно описував свої відчуття та переконував Сашка, що теплі течії несуть суцільне благо для всіх живих істот. «От би скрізь вони протікали, – замріяно промовив хлопчик. – Уявляєш, вода теплісінька, купається, – скільки завгодно!!! А риба!!! Вона ж буде розмножуватися з ще більшою швидкістю!!! Тепло ж!!!». Сашко слухав, а потім зупинив друга і сказав...

Завдання.

1. Які аргументи навів Сашко на противагу словам Андрійка?
2. Здійсніть дослідження, яку шкоду можуть спричинити теплі течії для живих організмів океану?

3. Що спричиняє утворення течій в океані, які їх закономірності вам відомі?

4. Замалюйте кругообіг руху води в Світовому океані.

Додаткова інформація. Ель-Ніньйо – одне з катастрофічних природних явищ, що супроводжується численними людськими жертвами і колосальними матеріальними втратами. У перекладі з іспанського Ель-Ніньйо означає «немовля, хлопчик». Це «немовля» – теплий сезонний перебіг поверхневих вод зниженої солоності в східній частині Тихого океану. Названо його так тому, що воно відбувається в кінці грудня – початку січня і нерідко припадає на Різдво.

Ель-Ніньйо викликає справжнє лихо: у берегів Еквадору і Перу різко (на 7–12⁰С) підвищується температура води, унаслідок чого риба (анчоус) або гине, або покидає прибережні води. Відсутність риби приводить до високої смертності тих, що харчуються нею – морських птахів.

Тема «Африка» (7 клас)

Ви – менеджер туристичного бюро. У пошуках нових туристичних маршрутів натрапили на статтю про казкову пустелю Наміб, яка унікальна своїм ландшафтом, кліматом, флорою та фауною і вирішили запропонувати своїм клієнтам подорож до цього місця.

Завдання

1. З метою розвитку професійної компетентності як менеджера туристичного бюро дослідіть унікальність пустелі Наміб та причини її виникнення.
2. Запропонуйте рекламу подорожі до пустелі Наміб.
3. Складіть правила поведінки туристів під час мандрювання пустелею Наміб.

Тема «Африка» (7 клас)

Під час проведення аналізу води африканського озера Чад дослідники здивувалися, бо виявили, що у безстічному озері вода слабко солона.

Завдання

1. Надайте відповідь, за рахунок чого поповнюються запаси води в озерах.
- 1 З'ясуйте, як пов'язані між собою стік і солоність озерної води.
2. Поясніть, чому в озері Чад вода слабко солона.
3. Розрахуйте, скільки солі міститься в озері Чад, якщо його середня площа 1350 км², солоність 3,5 %, середня глибина 1,5 м.

Тема «Рельєф України» (8 клас)

Сашко, вивчаючи фізичну карту України, відзначив, що Дніпро проходить майже по середині країни. А Дмитрик зауважив, що правий і лівий береги річки мають неоднаковий рельєф: на правому березі розташована Придніпровська височина, на лівому – Придніпровська низовина.

Запитання

1. Поясніть хлопцям, який існує взаємозв'язок між тектонічною будовою і рельєфом?
2. Які тектонічні структури розташовані на Правобережжі та Лівобережжі Дніпра?
3. Чому на правому березі Дніпра розташована Придніпровська височина, на лівому – низовина?

Тема «Транспорт України» (9 клас)

Іван підготував інформацію про те, що на Сумщині є вже три маршрути, якими прямує комфортабельний автобус на рейках, здатний розвивати швидкість до 120 км на годину. Автобус польського виробництва може перевозити одночасно 169 пасажирів. 195-кілометрову відстань від Сум до Харкова автобус долає трохи більше, ніж за три години, а це значно швидше від іншого сухопутного транспорту.

Запитання

1. Які основні показники характеризують роботу видів транспорту?
2. Які з них найоб'єктивніше відображають його ефективність?
3. Чому залізничний транспорт є найбільш розвиненим в Україні?
4. Виявіть та доведіть переваги залізничного транспорту.

Отже, треба визначити, що застосування вчителем у навчальному процесі кейс-методу, з одного боку, стимулює індивідуальну активність учнів, формує позитивну мотивацію до навчання, зменшує чисельність «пасивних» і невпевнених у собі школярів, забезпечує високу ефективність їх навчання та розвитку, формує певні особистісні якості та компетенції, а з другого – надає можливість самому вчителю: самовдосконалюватися, по-іншому мислити та діяти й оновлювати власний творчий потенціал. Тому кейс-метод сьогодні має активне застосування в Україні, оскільки відповідає потребам часу і несе в собі великі можливості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Державний стандарт базової та повної загальної середньої освіти – [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1392-2011-п>
2. Лешан Т.А. Использование кейс-методов на уроках географии для формирования поликультурных компетентностей учащихся. – [Електронний ресурс]. Режим доступу: – makemc.org/doc/matem/German/MO_Leshan.docx
3. Пометун О.І., Пироженко Л.В. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: Наук.-метод. посібн. / За ред.О.І.Пометун – К.: Видавництво А.С.К., 2004 –192 с.
4. Ситуаційна методика навчання: український досвід: зб. ст. / упоряд.: О.Сидоренко, В.Чуба. – К.: Центр інновацій та розвитку, 2001. – 150 с.
5. Сударева Г.Ф. Кейс-метод як засіб набуття соціального розвитку учнівської молоді // Освіта Сумщини. – 2013. – № 3. – С. 23.

Мовчан О.М., методист Великописарівської районної станції юних натуралістів

Разбейко Л.В., методист КЗ «Районний методичний центр» Тростянецької районної ради

Сударева Г.Ф., старший викладач кафедри професійної освіти та менеджменту СОШПО